YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)
2 päivänä lokakuuta 1997 *

Asiassa C-100/95,

jonka Finanzgericht Bremen (Saksa) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Brigitte Kording

vastaan

Senator für Finanzen

ennakkoratkaisun miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) 3 artiklan 1 kohdan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: neljännen jaoston puheenjohtaja J. L. Murray (esittelevä tuomari), joka hoitaa kuudennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit P. J. G. Kapteyn ja G. Hirsch,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

julkisasiamies: A. La Pergola,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Senator für Finanzen, asiamiehenään Senatsrat Wolfgang Baumgürtel,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamies Maria Wolfcarius ja komission oikeudellisessa yksikössä toimiva kansallinen virkamies Horstpeter Kreppel, joita avustaa asianajaja Klaus Bertelsmann, Hampuri,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Senator für Finanzenin, asiamiehenään Wolfgang Baumgürtel, Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksen, asiamiehenään Assistant Treasury Solicitor John E. Collins, jota avustaa David Pannick, QC, sekä komission, asiamiehenään Maria Wolfcarius, jota avustaa asianajaja Klaus Bertelsmann, 13.6.1996 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 22.10.1996 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Finanzgericht Bremen on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 7.3.1995 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 30.3.1995, EY:n

perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksen miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40, jäljempänä direktiivi) 3 artiklan 1 kohdan tulkinnasta.

2 Tämä kysymys on esitetty Brigitte Kordingin ja Senator für Finanzenin välisessä riita-asiassa, joka koskee sitä, ettei Senator für Finanzenin alainen veroasiantuntijan virkaan hyväksymisestä vastaava valintalautakunta vapauttanut Kordingia velvollisuudesta osallistua kokeeseen ennen kuin hän voi toimia veroasiantuntijana.

3 Direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa säädetään, että direktiivin tarkoituksena on toteuttaa jäsenvaltioissa miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu mahdollisuuksissa työhön, uralla etenemiseen ja ammatilliseen koulutukseen sekä työoloissa. Tästä periaatteesta käytetään nimitystä "tasa-arvoisen kohtelun periaate".

4 Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään, että "tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattamisella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei esiinny niissä ehdoissa, valintaperusteet mukaan lukien, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön tai tehtävään jollakin toiminnan alalla tai jossakin elinkeinossa taikka jollakin ammattihierarkian tasolla".

5 *Steuerberatungsgesetz*in (veroasiantuntijan tehtävistä annettu laki, jäljempänä StBerG) 2 §:ssä säädetään, että vain luvan saaneet henkilöt ja yhdistykset voivat harjoittaa ammattimaisesti veroasiantuntijan toimintaa Saksassa. Veroasiantuntijaksi voidaan nimittää henkilö, joka on läpäissyt veroasiantuntijan virkaan oikeuttavan kokeen tai joka on vapautettu tästä kokeesta (StBerG:n 35 §:n 1 momentti). StBerG:n 38 §:n 1 momentin 4 kohdan a alakohdassa säädetään, että kokeesta voidaan vapauttaa muun muassa "sellaiset verohallinnon entiset virkamiehet tai muut

toimenhaltijat, joilla on vähintään 15 vuoden työkokemus veroasioista liittovaltion tai osavaltioiden verohallinnossa *Sachbearbeiter*in (verovirkailija) virassa tai muussa vähintään tätä vastaavassa virassa".

6 Pääasian tosiseikkojen tapahtumahetkellä StBerG:n 38 §:ssä ei täsmennetty, voitiinko 15 vuoden työkokemus saavuttaa myös osa-aikatyössä.

7 StBerG:n 38 §:n soveltamiseen vaikutti kuitenkin saman lain 36 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 1994 annetulla kuudennella muutoslailla, jossa säädetään, että tarvittava työkokemus veroasiantuntijan virkaan oikeuttavaan kokeeseen osallistumista varten voidaan hankkia myös osa-aikatyössä. Silloin kun osa-aikatyön työaika on vähintään puolet säännöllisestä työajasta, edellytettyä työaikaa pidennetään vastaavalla ajalla, joka on kuitenkin enintään kaksinkertainen verrattuna saman pykälän 1 ja 2 momentissa säädettyyn aikaan. Osa-aikatyötä, jonka työaika on alle puolet säännöllisestä työajasta, ei oteta huomioon.

8 StBerG:n 38 §:n 2 momentissa, sellaisena kuin myös se on muutettuna vuonna 1994 annetulla kuudennella muutoslailla, säädetään, että 36 §:n 3 momentin säännöksiä sovelletaan myös kokeesta vapauttamiseen.

9 Kording toimii *Sachbearbeiter*in virassa Oberfinanzdirektion Bremenissä. Hän pyysi 21.10.1992 päiväämällään kirjeellä pääasian vastaajaa antamaan hänelle ennakkopäätöksen, jossa todetaan, että hänen harjoittamansa tehtävät oikeuttivat 30.4.1993 vapautukseen veroasiantuntijan virkaan oikeuttavasta kokeesta.

10 Veroasiantuntijan virkaan hyväksymisestä vastaava valintalautakunta antoi 11.2.1993 Kordingille ennakkopäätöksen, jossa kyseinen lautakunta totesi, että harjoitettu toiminta täytti säädetyt edellytykset, mutta totesi kuitenkin, ettei Kording

ollut 30.4.1993 mennessä toiminut ammatissaan StBerG:ssä säädettyä vähimmäisaikaa, joka oli 15 vuotta. Tässä lausunnossa todetaan, että vahvistaessaan työkokemuksen pituuden lainsäätäjä on lähtenyt siitä, että tehtäviä on hoidettu päätoimisesti eli kokopäivätyönä. Tästä syystä osa-aikaisesti työskennelleen hakijan vastaavat ajanjaksot voidaan ottaa huomioon vain yksilöllisen työajan ja säännöllisen työajan mukaisessa suhteessa.

11 Brigitte Kording nosti 9.3.1993 kanteen Finanzgerichtissa, joka pohti kysymystä Saksan lainsäädännön yhteensopivuudesta direktiivin kanssa ja esitti yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

"Onko 9.2.1976 annetun direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) 3 artiklan 1 kohdan tai muutoin yhteisön oikeuden vastaisena naisten välillisenä syrjintänä pidettävä sitä, että kansallisen lainsäädännön (*Steuerberatungsgesetz*in 38 §:n 1 momentin 4 kohdan a alakohdan toinen alakohta yhdessä 36 §:n 3 momentin kanssa) mukaan, silloin kun osa-aikatyön työaika on vähintään puolet säännöllisestä työajasta, veroasiantuntijan virkaan oikeuttavasta kokeesta vapauttamiseksi edellytettyä, vähintään 15 vuoden työkokemusta verohallinnon ylemmistä tehtävistä *Sachbearbeiter*in virassa pidennetään vastaavasti, kun Bremenin verohallinnon 119:stä osa-aikaisesti työskentelevästä virkamiehestä 110 on naisia (92,4 %)?"

12 Kansallinen tuomioistuin tiedustelee kysymyksessään, onko direktiivin 3 artiklan 1 kohdan vastainen sellainen kansallinen lainsäädäntö, jossa säädetään, että silloin kun osa-aikatyön työaika on vähintään puolet säännöllisestä työajasta, edellytettyä työkokemusta veroasiantuntijan virkaan oikeuttavaan kokeeseen osallistumista varten pidennetään vastaavalla ajalla.

13 On korostettava, että direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa kielletään sukupuoleen perustuva syrjintä niissä ehdoissa, valintaperusteet mukaan lukien, jotka koskevat mahdollisuuksia työhön tai tehtävään jollakin toiminnan alalla tai jossakin elinkeinossa taikka jollakin ammattihierarkian tasolla.

14 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa C-279/93, Schumacker, 14.2.1995 antamassaan tuomiossa (Kok. 1995, s. I-225, 30 kohta), syrjintä voi olla kyseessä vain silloin, jos eri sääntöjä sovelletaan samanlaisiin tilanteisiin tai jos samaa sääntöä sovelletaan erilaisiin tilanteisiin.

15 Tämän osalta on todettava, että kuten kansallinen ennakkoratkaisupyynnön esittänyt tuomioistuin on todennut, pääasiaan soveltuva lainsäädäntö ei koske suoraa syrjintää, koska kaikilta sellaisilta verohallinnossa *Sachbearbeiter*in virassa toimivilta, samaa työtä osa-aikaisesti tekeviltä henkilöiltä, jotka haluavat tulla nimitetyiksi veroasiantuntijoiksi ilman koetta, edellytettyä työkokemusta pidennetään samalla tavalla niin miesten kuin naistenkin osalta. Tämän vuoksi on tutkittava, voiko tällainen säännös muodostaa välillistä syrjintää.

16 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kyseessä on välillinen syrjintä silloin, kun neutraalisti muotoiltu kansallinen toimenpide asettaa tosiasiassa huonompaan asemaan paljon suuremman määrän naisia kuin miehiä (ks. vastaavasti asia C-444/93, Megner ja Scheffel, tuomio 14.12.1995, Kok. 1995, s. I-4741, 24 kohta ja asia C-343/92, Roks ym., tuomio 24.2.1994, Kok. 1994, s. I-571, 33 kohta).

17 Tämän osalta on kiistatonta, että pääasiaan liittyvän lainsäädännön kaltaiset säännökset kohdistuvat osa-aikaisiin työntekijöihin, joita kohdellaan epäedullisemmin verrattuna kokopäiväisiin työntekijöihin. Jotta osa-aikaisille työntekijöille voidaan myöntää vapautus kokeesta, heidän on työskenneltävä useampia vuosia kuin kokopäiväisten työntekijöiden.

18 Ennakkoratkaisupyynnöstä selviää myös, että 92,4 prosenttia Bremenin verohallinnossa työskentelevistä osa-aikaisista virkamiehistä on naisia.

19 Tällaisessa tapauksessa on todettava, että pääasiaan liittyvän lainsäädännön kaltaisilla säännöksillä syrjitään tosiasiallisesti naispuolisia työntekijöitä miespuolisiin työntekijöihin verrattuna, ja sitä on pääsääntöisesti pidettävä direktiivin vastaisena. Toisin voi olla ainoastaan tapauksissa, joissa näiden kahden työntekijöiden ryhmän erilaista kohtelua voidaan perustella sellaisilla seikoilla, jotka eivät mitenkään liity sukupuoleen perustuvaan syrjintään (ks. erityisesti asia 170/84, Bilka, tuomio 13.5.1986, Kok. 1986, s. 1607, 29 kohta; asia 171/88, Rinner-Kühn, tuomio 13.7.1989, Kok. 1989, s. 2743, 12 kohta ja asia C-457/93, Lewark, tuomio 6.2.1996, Kok. 1996, s. I-243, 31 kohta).

20 Kansallisen tuomioistuimen, jolla yksin on toimivalta arvioida tosiseikkoja ja tulkita kansallista lainsäädäntöä, asiana on arvioida tapauksen tosiseikat huomioon ottaen, voidaanko ja missä määrin sellaista lainsäädäntöä, jota sovelletaan työntekijän sukupuolesta riippumatta mutta jossa kohdellaan epäedullisemmin naisia kuin miehiä, perustella objektiivisin perustein, jotka eivät mitenkään liity sukupuoleen perustuvaan syrjintään (ks. asia 96/80, Jenkins, tuomio 31.3.1981, Kok. 1981, s. 911, 14 kohta; em. asia Bilka, tuomion 36 kohta ja em. asia Rinner-Kühn, tuomion 15 kohta).

21 Pääasian vastaaja katsoo tästä syystä, että veroasiantuntijan virkaan oikeuttavasta kokeesta vapauttamisen ja tämän seurauksena tapahtuvan veroasiantuntijaksi nimittämisen on katsottava olevan poikkeus, joka voidaan myöntää vain sellaisille henkilöille, jotka määrätyn pituisen työskentelyn jälkeen tarjoavat takeet siitä, että he ovat ainakin saavuttaneet riittävän työkokemuksen. Pääasian vastaaja väittää, että sellainen ammattitaito, joka on edellytyksenä kokeesta vapauttamiselle, voidaan saavuttaa vain sellaisen työskentelykauden jälkeen, jonka pituus on vahvistettu yleisesti ja samalla tavalla kaikkien hakijoiden osalta.

22 Pääasian kantaja väittää sitä vastoin, että osa-aikaisten työntekijöiden tehtävien monipuolisuus ja heidän tekemänsä työn laatu ovat vastaavat kuin kokopäiväisten työntekijöidenkin. Osa-aikaiset työntekijät eroavat kokopäiväisistä työntekijöistä ainoastaan tekemänsä työn määrän osalta.

23 On korostettava, että yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa C-184/89, Nimz, 7.2.1991 antamassaan tuomiossa (Kok. 1991, s. I-297, 14 kohta), että koska väitteessä, jonka mukaan ammattitoiminnan pituus ja tietyntasoisen ammattitaidon tai työkokemuksen hankkiminen liittyvät erityisellä tavalla toisiinsa, tehdään pelkästään työntekijöiden tiettyjä luokkia koskevia yleistyksiä, sen perusteella ei voida johtaa sellaisia objektiivisia arviointiperusteita, jotka eivät mitenkään liity sukupuoleen perustuvaan syrjintään. Vaikka palvelusaika liittyy läheisesti ammattikokemukseen, jonka avulla työntekijä voi pääsääntöisesti suoriutua paremmin tehtävistään, tällaisen arviointiperusteen objektiivisuus on sidoksissa kuhunkin yksittäiseen tapaukseen liittyviin seikkoihin ja erityisesti harjoitetun toiminnan luonteeseen sekä siihen työkokemukseen, joka tämän toiminnan harjoittamisella voidaan saavuttaa tietyn työtuntimäärän jälkeen.

24 Lisäksi on huomautettava, että kansallinen tuomioistuin on jo todennut, että StBerG:n alkuperäisen sanamuodon mukaan verohallinnon virkamiehet voitiin vapauttaa veroasiantuntijan virkaan oikeuttavasta kokeesta sillä edellytyksellä, että heillä oli veroalalta viiden vuoden työkokemus verohallinnossa työskentelyn lopettamista edeltäneiden viimeisten kymmenen vuoden ajalta. Kording on todennut kansallisessa tuomioistuimessa, eikä pääasian vastaaja ole kiistänyt sitä, että työkokemuksen pituutta oli nostettu vuonna 1972 viidestä vuodesta viiteentoista vuoteen sen estämiseksi, että virkamiehet voisivat laskea mukaan työskentelyn itsenäisenä ammatinharjoittajana, vaikka lainsäädännöllistä muutosta ei ollutkaan tehty pätevyyttä koskevien seikkojen perusteella.

25 Tällaisissa tapauksissa, joissa osa-aikaisia työntekijöitä kohdellaan epäedullisemmin kuin kokopäiväisiä työntekijöitä, sen kaltaista lainsäädäntöä, josta on kyse pääasiassa, on pidettävä naisten välillisenä syrjintänä, jos osoittautuu, että tosiasiassa huomattavasti vähäisempi määrä miehiä kuin naisia työskentelee osa-aikaisesti,

siten että tällainen lainsäädäntö on direktiivin 3 artiklan 1 kohdan vastaista. Tällainen erilainen kohtelu on kuitenkin kyseisen säännöksen perusteella sallittua, jos sitä voidaan perustella objektiivisilla, täysin sukupuolesta riippumattomilla syillä.

26 Jos kansallinen tuomioistuin toteaa, että toimivaltaiset viranomaiset ovat voineet näyttää toteen, että sitä, että osa-aikaisilta työntekijöiltä edellytetään pidempiaikaista työkokemusta kuin kokopäiväisiltä hakijoilta, jotta heidät voidaan vapauttaa veroasiantuntijan virkaan oikeuttavasta kokeesta, voidaan perustella objektiivisilla, täysin sukupuolesta riippumattomilla syillä, direktiivin 3 artiklan 1 kohdan vastaisena ei voida pitää pelkästään sitä seikkaa, että kansallinen lainsäädäntö koskee paljon useampia naisia kuin miehiä.

27 Kansallisen tuomioistuimen esittämään kysymykseen on näin ollen vastattava, että sellainen kansallinen lainsäädäntö, jossa säädetään, että silloin kun osa-aikatyön työaika on vähintään puolet säännöllisestä työajasta, osa-aikaiselta työntekijältä edellytettyä työkokemusta pidennetään vastaavalla ajalla, on direktiivin 3 artiklan 1 kohdan vastaista, ellei kyseistä lainsäädäntöä voida perustella objektiivisilla, täysin sukupuolesta riippumattomilla syillä.

Oikeudenkäyntikulut

28 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Yhdistyneen kuningaskunnan hallitukselle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut Finanzgericht Bremenin 7.3.1995 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

Sellainen kansallinen lainsäädäntö, jossa säädetään, että silloin kun osa-aikatyön työaika on vähintään puolet säännöllisestä työajasta, veroasiantuntijan virkaan oikeuttavasta kokeesta vapauttamiseksi edellytettyä työkokemusta pidennetään vastaavalla ajalla, on miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY 3 artiklan 1 kohdan vastaista, ellei kyseistä lainsäädäntöä voida perustella objektiivisilla, täysin sukupuolesta riippumattomilla syillä.

Murray Kapteyn Hirsch

Julistettiin Luxemburgissa 2 päivänä lokakuuta 1997.

R. Grass J. L. Murray

kirjaaja kuudennen jaoston puheenjohtajan tehtäviä hoitava tuomari